

עמדת מכון זולת בנושא הפעלת כוח בלתי מידתי ושיטור יתר מצד משטרת ישראל כלפי מפגינים במסגרת המחאות האזרחיות נגד המהפכה המשטרית

- מכון זולת לשוויון וזכויות אדם מקדם את ההגנה על שלטון החוק והדמוקרטיה ועוסק בין היתר בהתחזקות התהליכים הסמכותניים במדינת ישראל לאורך השנים. תהליכים אלה הואצו מאז הקמת הממשלה ה-37 ב-29.12.22, כפי שמראה הדוח של זולת המשטר בישראל: **מדינה סף-סמכותנית בדרך לדיקטטורה**¹. הדוח סוקר את המהלכים שמביאים את מדינת ישראל כיום אל סיפו של משטר סמכותני מלא, מאז הצהרתה של הממשלה על קידומה של תוכנית חקיקה שמטרתה להכפיף את מערכת המשפט הישראלית לרשות המבצעת.
- בתגובה להצהרות הממשלה ה-37 פרצו מחאות אזרחיות חסרות תקדים בהיקפן וברציפותן. בנקודות זמן שונות לאורך תקופה זו ובשבועות האחרונים ביתר שאת, משטרת ישראל עושה שימוש בכוח בלתי מידתי כלפי המוחים נגד פעולות הממשלה הכולל מעצרי שווא, הטלת מגבלות על מחאות בחוסר סמכות ואלימות משטרית המופנית כלפי מפגינים לא-אלימים². כל זאת, בתקופה בה השר לביטחון לאומי מבקש להתערב בגלוי ובמוצהר בסמכותה של המשטרה.
- **עמדת מכון זולת:** הפעלת כוח מצד המשטרה כלפי מפגינים הכוללת מעצרי שווא, הטלת מגבלות בחוסר סמכות ואלימות משטרית חרף היעדר אלימות מצד המוחים מפרה שורת הוראות מחייבות שנפסקו על ידי בג"ץ בנושא חופש המחאה נגד הממשלה (ר' בהמשך). לאור העובדה כי המפגינים מוחים נגד כוונת הממשלה להרחיב את סמכויותיה ולהחליש את מערכת המשפט, הכרת הוראות החוק והפסיקה הקיימת בהקשר זה מעלה חשש בלתי נמנע מפני פוליטיזציה של משטרת ישראל, ומטילה צל כבד על יכולתה למלא את תפקידה כאמונה על שמירת זכות המחאה של אזרחי מדינת ישראל.
- נוכח תיקוני חקיקה חריגים שבוצעו בהתאם להסכמים הקואליציוניים אשר מקנים לשר לביטחון לאומי סמכויות התערבות בסדרי המשטרה המקצועיים³, יחד עם התבטאויותיו בדבר ציפיותיו מן המשטרה לפעול באלימות כנגד מוחים בלתי-אלימים על רקע התנגדותם הפוליטית לשלטונו⁴, נוצר סיכון ממשי למשבר אמון חמור בין מאות אלפי אזרחים לבין משטרת ישראל, ותדמיתה העצמאית ניזוקה באופן נרחב.

¹ איתי מק, **המשטר בישראל: מדינה סף-סמכותנית בדרך לדיקטטורה**, מכון זולת (28.5.2023).
² כך, בהתנהלות המשטרה כלפי המפגינים בקיסריה ביום 2.6.23, כפי שדווח למשל כאן: רענן בן צור, **עימותים ליד בית נתניהו בקיסריה, ומחאה לילית נגד מעצר מפגינים: אלימות כמו בדיקטטורה**, ynet (3.6.23).
³ חוק לתיקון פקודת המשטרה (מס' 37), התשפ"ג-2022 (28.12.2022).
⁴ למשל כאן: דוד זולדן, בן גביר: **"המפגינים אנרכיסטים, להשתמש בכל האמצעים"**, לפיד: **"קורא למפכ"ל להתעלם"**, אתר ICE (1.3.23).

בהתייחס לכוונותיו המוצהרות של השר לביטחון לאומי והמקרים שבהם ניסה להתערב בפועל בתגובת המשטרה לאירועי מחאה, פסק בג"ץ כי על השר לביטחון לאומי "להימנע ממתן הוראות אופרטיביות למשטרה, בין במישרין ובין בעקיפין, והדברים נכונים במיוחד לגבי מחאות והפגנות נגד השלטון". על החלטה זו דווח כי השר השיב בקביעה שמדובר ב"הפיכה" וכי יש לתקן "את פקודת המשטרה תיקון נוסף, שבו יהיה ברור שהשר לביטחון לאומי לא רק יתווה מדיניות למשטרה, אלא גם יוודא שהמדיניות שלו מתקיימת בצורה מעשית בשטח". הדבר מלמד על האופן חסר התקדים בו פוגע השר לביטחון לאומי ביכולתה של משטרת ישראל לבצע את עבודתה באופן נטול פניות.

- פסיקת בג"ץ בנושא חופש המחאה: זכות המחאה הינה זכות חוקתית מוגנת במסגרת פרשנות חוק יסוד כבוד האדם וחירותו.⁵ לאורך השנים, סיפקה מערכת המשפט הגנה נרחבת על זכות המחאה של מפגינים, כאבן יסוד במשטרה הדמוקרטית של מדינת ישראל. כך, למשל, קבע כב' השופט אלכס שטיין בשנת 2019 כי על המשטרה לעמוד במבחני סבירות במסגרת שימושה בכוח נגד מפגינים מקרב הציבור החרדי "מאחר שזכותו של אדם להפגין ולמחות היא אחת מאבני היסוד של משטרנו החוקתי, ובתור שכזאת היא ראויה להגנה מיוחדת מפני פעולות של אנשי שררה אשר עלולות ליצור אפקט מצנן שיירפה את ידיהם של אזרחיות ואזרחים החפצים להפגין ולמחות".⁶

בהמשך לכך, נקבע בעעמ 1775/20 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' עיריית ירושלים כי "לא כל פגיעה בסדר או בביטחון תצדיק את הגבלת הזכות להפגין ואין די בכך שהפגנה גורמת לאי נוחות, אפילו אי נוחות רבה, כדי לאסור על קיומה. ככל שהציבור בישראל חפץ חיים בדמוקרטיה, עליו לסגל לעצמו, כבכל מדינה מתוקנת, רמת סיבולת ויכולה הכלה של הפגנות, על אף הפגיעה בשגרת החיים ואי הנוחות הכרוכה בהן לעיתים". לעניין הפעלת הדין הפלילי במסגרת מחאות קבע כב' השופט מוקי לנדמן בשנת 2004 כי "במדינה דמוקרטית יש חיוניות לשמר את זכות המחאה ולהקפיד שלא להפעיל את הדין הפלילי בכל מקרה שפורמלית נעברה עבירה במהלך הפגנה. המתח בין חירות הביטוי והזכות להפגין לבין שמירת הסדר הציבורי והגנה על שלומו של הציבור הוא מתח המחייב, לעיתים, "מתיחה" של הדין הפלילי, כך שהזכויות והחירויות יחיו אילו בצד אילו, וכל עוד לא נחצה קו ברור הגולש לתחום הפלילי ממש, על רשויות האכיפה להתאפק ולא לעשות שימוש בכוחם, לרבות הכוח להגיש כתבי אישום".⁷

- לסיכום, עמדת מכון זולת היא כי על משטרת ישראל לחדול מהפרת החוק שנקבע לעניין החובה השלטונית לנהוג בצמצום ובזהירות יתרה בכל הנוגע למניעת מחאות, לא כל שכן כאשר הן נושאות אופי בלתי-אלים מובהק. נוכח העובדה כי המפגינים מבקשים למחות על כוונת

⁵ בג"ץ 2481/93 יוסף דיין נ' ניצב יהודה וילק, מפקד מחוז ירושלים, 456.
⁶ בג"ץ 346/21 עמותת משפט אמת וצדק נ' משטרת ישראל (פורסם בנבו, 29.7.2021).
⁷ תפ (ת"א) 5145/04 מדור תביעות פלילי ת"א נ' אילון אורי (פורסם בנבו, 3.10.2006).

הממשלה לבצע פוליטיזציה של מערכת המשפט, ברי כי הפעלת כוח בלתי-מידתי מצד המשטרה נגד מחאות שזהו נושאן מחריפה את משבר האמון החמור הקיים בינה לבין אזרחי מדינת ישראל. מסיבות אלה, על המשטרה לאכוף את ההוראות שהוכתבו בפסיקה לעניין חופש המחאה בישראל ולנקוט משנה זהירות ביחס לחופש המחאה של אזרחי ישראל.

כתיבה: עו"ד נמרוד גורנשטיין

ייעוץ משפטי: עו"ד איתי מק

